

Het combineren van arbeid en gezin tijdens de levensloop

Vanderleyden, L., & Callens, M. (Eds.) (2015). *Arbeid en Gezin: een paar apart*. SVR-Studie 2015/1, Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Voor heel wat gezinnen is de periode tussen 20/25 en 50/55 jaar een van de drukste levensfasen, waarin de combinatie van arbeid met gezin en zorg een delicate evenwichtsoefening vormt. Maar ook op een wat latere leeftijd zijn vrouwen en mannen nog actief en worden een aantal rollen gecombineerd. Deze studie plaatst de combinatieproblematiek in een breed perspectief. Zo wordt aandacht besteed aan diverse gezinsvormen en verschillende levensfasen en ook de component arbeid wordt breed benaderd. Naast beroepsarbeid gaat het ook over onbetaalde arbeid zoals informele zorg, vrijwilligerswerk, enzovoort.

met jonge kinderen waarvan beide partners voltijds werken?

Dat ouderen nog erg actief kunnen zijn, wordt niet steeds erkend. De vraag dringt zich dan op welke rollen of activiteiten 50-plussers opnemen en hoe de situatie is bij 50- tot 64-jarigen waar ook betaald werk nog tot de mogelijkheden behoort. Komt het combineren van multiple rollen of activiteiten de ouderen zelf ten goede?

Aspecten van de combinatieproblematiek

Het combineren van arbeid met gezin en eventuele zorgtaken kan vanuit verschillende invalshoeken worden bekeken waarbij zich tal van vragen opdringen. Zo is het belangrijk te kijken naar de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt over gezinstransities heen. Is hier sprake van continuïteit? In welke mate is de arbeidspositie van jonge vrouwen vóór ze moeder worden, bepalend voor hun arbeidsmarktdeelname na ouderschap?

De tijdsbesteding van mannen en vrouwen kan ons veel bijbrengen over de verdeling van arbeids- en gezinstaken tussen mannen en vrouwen in het algemeen. Maar die dagelijkse taakverdeling verschilt uiteraard naargelang de levensfase. Hoe ziet die eruit bij de voltijds werkende eenverdiener zonder kinderen? En wat met de werklust bij het tweeverdienersgezin

In termen van kwaliteit van leven, rijst de vraag of het psychisch welbevinden van voltijdse of deeltijdse huisvrouwen beter of slechter is dan dit van voltijds werkende vrouwen. Speelt het welzijnsregime van een land hierbij ook nog een rol?

Naast feitelijke gedragingen is het eveneens van belang te achterhalen wat de houding is van de publieke opinie ten overstaan van het combineren van arbeid en gezin. Gaat het nog steeds om een genderissue; wat is de stand van zaken op dit vlak en doen er zich hier evoluties voor?

Het is gekend dat de combinatie arbeid en gezin moeilijker ligt bij eenoudergezinnen dan bij samenwonende partners en/of tweeverdieners. In welke mate ervaren alleenstaande ouders een werk-gezinconflict? Welke strategieën hanteren eenoudergezinnen bij het reduceren van het conflict en welke factoren zijn daarbij van belang?

Tot slot, stelt zich de vraag welke beleidsmaatregelen zijn genomen om de verdeling van beroepsarbeid en gezinsarbeid te faciliteren. Zijn er dienaangaande vernieuwende krachten aan het werk?

De onderzoeksbevindingen in perspectief

Hoewel de analyse van deze verschillende aspecten het probleem van de combinatie gezin-arbeid niet volledig kan doorgronden, doen we een poging om de gedane vaststellingen in perspectief te plaatsen. We doen dat aan de hand van een aantal sleutelbegrippen die de verschillende bijdragen in de studie doorkruisen. Het betreft opleiding en het belang ervan, voorkeuren en keuzes van mannen en vrouwen, de druk, druk, druk-hypothese, het psychisch welbevinden en het overheidsbeleid.

Het belang van opleiding

Eens te meer blijkt dat het opleidingsniveau – zoals in vele andere levenssferen het geval is – een cruciale rol speelt in de combinatieproblematiek arbeid en gezin. Een hoge(re) opleiding biedt niet alleen meer garanties op het vinden van een goede job maar is ook van belang voor het blijven participeren op de arbeidsmarkt na moederschap. Onderzoek toont aan dat er een terugval is in het voltijds werken van vrouwen na de geboorte van het eerste kind. Die terugval zet zich door na de geboorte van een tweede, respectievelijk derde kind. Het herstel van een voltijdse arbeidsmarktparticipatie naarmate de leeftijd van het jongste kind in het huishouden stijgt, is relatief beperkt. Analyses op basis van het 'Administratief Socio-Demografisch Panel' wijzen uit dat de arbeidsparticipatie van moeders vóór ouderschap bepalend is voor de arbeidspositie na de transitie naar het ouderschap. Wie al voltijds aan de slag was vóór het moederschap en dit in combinatie met een hoge werkintensiteit, heeft meer kans om voltijds aan de slag te blijven na de geboorte van een eerste, tweede, ... kind. De data laten niet toe te achterhalen welke de beweegredenen achter dit mechanisme zijn maar vast staat dat de arbeidspositie en de arbeidservaring vóór het ouderschap sterk samenhangen met het opleidingsniveau. Vrouwen met een hogere opleiding investeren meer in een loopbaan en houden die vast na de geboorte van

een kind. Meestal beschikken ze ook over betere opportuniteiten op de arbeidsmarkt dan lageropgeleide vrouwen, waarbij ze gebruikmaken van overheidsmaatregelen zoals loopbaanonderbreking, tijdskrediet of moederschapsverlof, wat hen toelaat een rustpauze in te lassen. Dat het combineren van arbeid en gezin wordt gefaciliteerd door kinderopvang is gekend. Ghysels en Van Lancker (2009) toonden aan dat hogere socio-economische groepen oververtegenwoordigd zijn in het gebruik van kinderopvang. Opleiding speelt dus wel gelijk een rol in de arbeidsparticipatie van jonge moeders.

Onderwijs en opleiding spelen ook een rol inzake opvattingen over de rol van mannen en vrouwen in het kader van de combinatieproblematiek. Hogeropgeleiden zijn breed denkender als het gaat om het combineren van een carrière van de vrouw met gezin en kinderen. Lageropgeleiden schatten de kosten van een carrière hoger in dan hogeropgeleiden: zij denken vaker dat een carrière van de vrouw negatieve implicaties heeft voor gezin en kinderen. Ook de steun voor een traditionele rolverdeling verschilt naargelang het opleidingsniveau: bij lager- en midden-opgeleiden zijn de man/vrouw-rolopvattingen traditioneler dan bij hogeropgeleiden. Gegeven de almaar toenemende scholingsgraad van mannen én vrouwen, is de verwachting dat het traditioneel denken over de genderspecifieke rollen in de toekomst aan belang zal inboeten.

In het debat over de combinatie van arbeid en gezin bij eenoudergezinnen komt opleiding eveneens in beeld. Diverse studies tonen aan dat flexibele werktijden en controle over werkschema's en taken het arbeid-gezinsconflict kunnen temperen en dat dit sterker speelt ten aanzien van alleenstaande moeders dan bij moeders met een partner. Het is een feit dat laaggeschoolde moeders vaker terechtkomen in jobs met minder autonomie en weinig onderhandelingsmogelijkheden. Een hogere opleiding biedt geen garantie voor meer flexibiliteit en autonomie maar verhoogt wel de kans daartoe.

Ook bij andere strategieën om de combinatie van arbeid en gezin vlotter te laten verlopen wijst de praktijk uit dat eenoudergezinnen – en dan vooral de lageropgeleide – er minder baat bij hebben. Zo is er de heroriënteringsstrategie met een mogelijke

transitie van beroepsinactiviteit naar beroepsactiviteit na een scheiding. Dit is echter niet evident in een rigide arbeidsmarkt en zeker niet voor vrouwen die eerder niet beroepsactief waren. Beslissingen uit het verleden blijven in de hele verdere arbeidsloopbaan doorwerken. Vooral bij het toepassen van de uitbreidingsstrategie is er een belangrijk effect van de opleiding: hogeropgeleide vrouwen die over een groter persoonlijk kapitaal beschikken, hebben tweemaal zoveel kans dan lageropgeleide vrouwen om hun arbeidsgedrag opwaarts aan te passen. Vooral laaggeschoolde vrouwen slagen daar minder in en bovendien loont het ook minder omdat de winst die ze halen uit extra uren arbeid, hen minder oplevert. Zij zijn vaker gedwongen om te bezuinigen – besparen op de uitgaven – , wat dan als een negatieve strategie wordt gezien. Ook tijdskrediet en ouderschapsverlof zijn instrumenten om arbeid en gezin vlotter te combineren. De kans op het opnemen van dit soort verloven stijgt met het inkomen van de partner maar als men geen partner heeft, daalt het gebruik en dat geldt inzonderheid in geval van een laag inkomen.

Net zoals bij het doorvoeren van veranderingen in de sfeer van de arbeid, zijn hogeropgeleide alleenstaande vrouwen (en mannen) beter gewapend in het verlichten van de gezinsrollen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kinderopvang waar laaggeschoolden minder gebruik van maken. Hoger geschoolde eenoudergezinnen hebben het financieel ook beter precies omdat ze hun arbeidspositie beter kunnen aanhouden. Door hun gunstigere financiële situatie kunnen zij meer gebruik maken van kinderopvang, buitenschoolse kinderopvang, huishoudhulp, ... wat het combineren van arbeid met de gezinstaken voor hen haalbaarder maakt.

Voorkeuren en keuzes van mannen en vrouwen

Een tweede sleutelbegrip in het combinatieverhaal heeft te maken met preferenties en keuzes maken. Volgens de preferentietheorie van Hakim (2000) – die als doel had verschillen in de arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen te verklaren – hebben vrouwen andere voorkeuren over arbeid en gezin dan mannen, en handelen zij daar ook naar. In moderne, welstellende samenlevingen zouden houdingen, waarden en voorkeuren in de leefstijlkeuzes steeds belangrijker worden. Onderzoekers

zoals Crompton en Lyonette (2007) stellen echter dat vrouwen nooit geheel vrij zullen zijn in het maken van keuzes omdat de keuzes die vrouwen kunnen maken steeds ingeperkt worden door de bestaande maatschappelijke structuren.

Kiezen Vlamingen eerder voor een meer traditionele rolverdeling of zijn er tekenen van verzet daartegen? Op basis van data over 'Family and Changing Gender Roles' van het International Social Survey Programme (ISSP) blijkt dat in 2013, in vergelijking met 2002, er minder traditioneel wordt gedacht over het mogelijk nadeel dat het buitenshuis werken van de moeder voor het gezinsleven en de kinderen met zich zou meebrengen. Stellingen die de achterliggende houding weerspiegelen, genieten in 2013 minder steun dan in 2002. De instemming met de stelling dat het gezinsleven eronder lijdt wanneer een vrouw een voltijdse baan heeft, is gedaald. In 2002 kon nog een op de vier Vlamingen zich vinden in een strikte rolverdeling van de man als kostwinner en de vrouw als verzorgster van het huishouden en de kinderen; in 2013 is dat aandeel gedaald tot 15%. Vrouwen denken minder vaak dan mannen dat een carrière negatieve implicaties heeft voor het gezin en de kinderen, en zij onderschrijven ook minder vaak een traditionele rolverdeling.

Vooral de combinatie van een voltijdse baan met de zorg voor het eigen gezin en eventuele andere zorgverantwoordelijkheden is geen sinecure, en een evenwichtige verdeling van de arbeids- en gezinstaken is nog niet bereikt. Gevraagd naar de meest, respectievelijk minst aangewezen manier om arbeid en gezin te combineren, kiest bijna de helft van de Vlamingen voor voltijdse arbeid voor de man en een deeltijdse job voor de vrouw, en vrijwel niemand voor een voltijds werkende moeder in combinatie met een deeltijds werkende vader – wat in beide gevallen een goede weerspiegeling is van de feitelijke situatie. Opmerkelijk is dat een op de drie Vlamingen het niet aangewezen vindt dat beide partners voltijds aan de slag zijn en al even opmerkelijk is dat mannen en vrouwen er wat dit betreft nagenoeg dezelfde mening op na houden. We kennen de achterliggende beweegredenen hiervoor niet. Is de keuze van mannen én vrouwen voor een deeltijdse job voor de vrouw voornamelijk geïnspireerd door eigenbelang? Of is het feit dat vrouwen minder gaan werken of eerder thuis blijven de afspiegeling van de eigen preferenties?

Of wordt dit ingegeven door andere factoren zoals de vrees dat de partner niet volwaardig kan/wil participeren aan de gezinstaken waardoor de (voltijds) betaalde arbeid van de vrouw tot conflictueuze situaties zou kunnen leiden. De kans dat de man bepaalde taken in het huishouden moet opnemen, verkleint indien de vrouw deeltijdse arbeid verricht. Maar ook in hoofde van de vrouw kan er sprake zijn van eigenbelang: het deeltijds werken kan, althans ten dele, voorkomen dat de deelname aan één rol het optimaal functioneren in de andere rol bemoeilijkt (spillover tussen arbeid en gezin). Voltijds werken in combinatie met allerhande andere verantwoordelijkheden kan tot hoge stress leiden met alle gevolgen van dien zoals mentale en fysieke overbelasting, absentieïsme, enzovoort. Indirect verwijst dit naar vermijdingsgedrag: een aantal vrouwen poogt via een verminderde arbeidstijd conflicten uit de weg te gaan.

Zolang mannen blijven vinden dat vrouwen moeten thuisblijven van zodra er kinderen zijn in het gezin, en zolang zij de overtuiging zijn toegedaan dat vrouwen beter geschikt zijn om kleine kinderen op te voeden dan zichzelf, zolang zal de combinatieproblematiek een punt van discussie zijn in huishoudens, zeker als er jonge kinderen zijn. Dat nagenoeg 80% van de mannen (zeer) tevreden is met de wijze waarop het huishoudelijk werk tussen mannen en vrouwen is verdeeld, is niet verwonderlijk. Dat ook een meerderheid van de vrouwen over die verdeling tevreden is, stemt tot nadenken.

Druk, druk, druk... op alle leeftijden?

Is het moeilijk combineren van arbeid en gezin kenmerkend voor wat Elchardus (2012) 'het spitsuur van het leven' noemt waar beide partners hun loopbaan uitbouwen, arbeid en ouderschap combineren met het kopen en onderhouden van een woning, met een actief vrijetijdspatroon, met de opvoeding van de kinderen, enzovoort?

In werkelijkheid participeren steeds meer vrouwen aan de arbeidsmarkt en dat geldt in het bijzonder voor jonge vrouwen met een hoge opleiding: zij willen een eigen loopbaan en carrière uitbouwen. Dat blijkt duidelijk uit de evolutie van de werkzaamheidsgraden volgens leeftijd en geslacht. Alhoewel zowel bij de 25- tot 49-jarigen als de 50- tot

64-jarigen, mannen nog steeds vaker actief zijn dan vrouwen is de kloof in de periode 2000-2013 wel afgenomen. Vrouwen zijn dus aan een opmars bezig. De 25- tot 49-jarige alleenstaanden vormen een uitzondering: hier is er geen geslachtskloof qua werkzaamheidsgraad; in alle andere gezinstypes daarentegen zijn telkens meer mannen dan vrouwen op de arbeidsmarkt actief.

Ook de resultaten van het tijdsbestedingsonderzoek van 2013 (TOR13) wijzen in dezelfde richting. In Vlaanderen is het aandeel 18- tot 75-jarige vrouwen met betaald werk gestegen van 57,6% in 1999 naar 68,4% in 2013; dit is een toename met bijna 11 procentpunten. Beschouwen we de arbeidsduur per participant (met inbegrip van de verplaatsings-tijd) dan blijkt dat in 2013 werkende mannen net geen 40 uur per week aan betaalde arbeid besteden en werkende vrouwen bijna 31,5 uur per week. Door de jaren heen is het verschil in tijd die mannen en vrouwen besteden aan betaald werk kleiner geworden en dat geldt ook voor de tijd besteed aan huishoudelijk werk, kinderopvang en vrije tijd. De tijdsbestedingspatronen van mannen en vrouwen tonen dus aan dat er wel vooruitgang wordt geboekt inzake een meer evenwichtige verdeling van de arbeids- en gezinstaken maar dat de kern van het onevenwicht in de arbeids- en gezinstaken over de jaren heen blijft voortbestaan. Inzake de timing van de arbeids- en gezinstaken stemmen vrouwen vaker dan mannen hun werktijden af op bijvoorbeeld de schooltijden of activiteiten van de kinderen.

In de praktijk functioneert een groot aantal huishoudens als anderhalfverdienersgezinnen waarbij de man voltijds werkt en de vrouw deeltijds. In 2012 werkte twee op de vijf werkende vrouwen deeltijds. Naarmate de leeftijd stijgt en inzonderheid vanaf de leeftijd van 55 is er een uitstroom van mannen en vrouwen uit de arbeidsmarkt wat niet betekent dat zij inactief worden. Is het sleutelbegrip 'druk, druk, druk...' ook terug te vinden in het dagelijkse leven van de wat oudere man of vrouw?

Het activiteitenpatroon van 50-plussers kenmerkt zich door een duidelijk maatschappelijk engagement bijvoorbeeld in de informele zorg (geldt voor meer dan een derde van de 50-jarigen of meer). Anderen zorgen voor de opvang van kleinkinderen (eveneens meer dan een derde), of verrichten

vrijwilligerswerk (24%). Het gaat hierbij vooral om activiteiten die in de literatuur als 'productive aging' worden omschreven, al toont onderzoek ter zake aan dat actief zijn eveneens op andere wijzen kan worden ingevuld. Wordt gefocust op de combinatie van rollen dan blijkt dat een meerderheid van om en bij de 69% van de 50-plussers één of meerdere van genoemde 'productieve activiteiten' opneemt. Onder hen beperken twee op de vijf zich tot één rol, voor ongeveer een kwart breidt zich dat uit tot twee of drie rollen. Binnen de groep van 50- tot 64-jarigen waar ook betaalde arbeid als rol wordt meegenomen, is 90% actief in minstens één rol. Meer dan 15% onder hen combineert drie of vier rollen. Doorgaans zijn vrouwen iets meer actief dan mannen en ook wie samenwoont met een partner combineert meer rollen. Verder zijn vooral leeftijd en gezondheid bepalende factoren. Bij toenemende leeftijd verkleint de kans om actief te zijn en dat geldt ook bij een minder goede gezondheid.

Het psychisch welbevinden

Het stimuleren van de arbeidsparticipatie, in het bijzonder van vrouwen, en het vergemakkelijken van het combineren van arbeid, gezin en andere verantwoordelijkheden middels een arsenaal aan overheidsmaatregelen, doet de vraag rijzen of dit het welbevinden van mensen effectief ten goede komt. In dat kader worden de rolschaarstheorie en de uitbreidingstheorie tegenover elkaar geplaatst. Te veel rollen op zich nemen kan tot spanningen leiden en zo het welbevinden negatief beïnvloeden. Maar ook rolschaarste kan nefast zijn voor het welbevinden van mensen. Over de wijze waarop het (psychisch) welbevinden het best wordt gemeten, bestaan er verschillende wetenschappelijke tradities. In de SVR-studie wordt enerzijds gebruikt gemaakt van een samenvattende index die zowel het persoonlijk als het sociaal welbevinden omvat en verschillende componenten uit de beide sferen verenigt. Anderzijds is er een benadering waarin het psychisch welbevinden geïndiceerd wordt door een enkelvoudige vraag naar de levenstevredenheid.

Aan de hand van de data uit de 'European Social Survey' (ESS) van 2013 en gebruikmakend van een samenvattende maat werd vastgesteld dat het psychisch welbevinden van 25- tot 60-jarige vrouwen

die deeltijds werken en deeltijds huisvrouw zijn iets lager is dan dat van voltijds werkende vrouwen. Ook het welbevinden van gepensioneerde vrouwen is lager dan dat van voltijds werkenden en dat geldt nog in sterkere mate voor de werkloze vrouwen. Maar, na controle voor een aantal persoonlijke- (leeftijd, opleidingsniveau) en gezinskenmerken (al of niet inwonende partner, al of niet inwonende kinderen) is van een verschil tussen voltijds en deeltijds werkende vrouwen geen sprake meer. Van belang is ook het welvaartsregime waarin die vrouwen leven. In geen enkel Europees land stellen voltijdse huisvrouwen het qua psychisch welbevinden beter dan werkende vrouwen. Globaal genomen is het psychisch welbevinden van voltijdse huisvrouwen in Europa iets geringer dan dat van voltijds werkende vrouwen, maar het welvaartsregime bepaalt de grootte van het verschil en dat verschil is groter in marktgerichte en in Zuid-Europese landen. Vooral in marktgerichte en Zuid-Europese landen willen of kunnen vrouwen die zich qua psychisch welbevinden minder goed voelen niet voltijds op de arbeidsmarkt of hebben ze de (voltijdse) arbeidsmarkt (moeten) verlaten. Globaal genomen is het psychisch welbevinden van voltijdse huisvrouwen significant lager dan dat van deeltijdse huisvrouwen maar dat geldt niet in Noord- en West-Europese landen.

Over de samenhang tussen actief zijn op oudere leeftijd en de levenstevredenheid is er in de literatuur ter zake geen eensgezindheid. Sommige onderzoeken wijzen op een positieve associatie; in andere studies is eerder sprake van een negatief verband of wordt er geen relatie gevonden noch in positieve noch in negatieve zin. Gebaseerd op de data van de 'Survey on Health, Ageing and Retirement in Europe' (SHARE) van 2010-2011 kwamen wij tot de bevinding dat er bij 50-jarigen en ouder geen samenhang is tussen het aantal opgenomen rollen en de levenstevredenheid. Wordt echter gefocust op een selecte groep van potentieel nog werkenden, de 50- tot 64-jarigen, die in de feiten tot vier rollen kunnen combineren (betaalde arbeid naast informele zorg, opvang van kleinkinderen, vrijwilligerswerk), dan krijgen we een ander verhaal. Het effectief opnemen van een, twee, drie of vier rollen correleert met de levenstevredenheid maar wel telkens in negatieve zin. Het opnemen van zelfs één rol lijkt bij 50- tot 64-jarigen dan eerder een last dan een lust te zijn in termen van welbevinden.

Overheidsbeleid

Meerdere doelstellingen liggen ten gronde aan het optimaliseren van de combinatie arbeid en gezin via overheidsmaatregelen. Het gaat om: bijdragen aan de economische groei, het concurrentievermogen en de duurzaamheid van de sociale zekerheid; meewerken aan een verhoging van het sociale welzijn; het ondersteunen van het functioneren van gezinnen, van kinderen en van jongeren; het bevorderen van de gelijkwaardigheid en gelijkheid tussen de geslachten.

Ter optimalisering van de combinatie arbeid en gezin heeft de overheid ingezet op maatregelen die inwerken op de beroepsarbeid zoals anders of minder gaan werken, vrijstelling van arbeid en allereerste verlofregelingen. Daarnaast zijn er maatregelen die inwerken op het gezin met de bedoeling de draagkracht van de gezinnen te verhogen. Dit kan door kinderopvang en ondersteuning in het huishouden. Financiële tegemoetkomingen en maatregelen gericht op man-vrouwverhoudingen werken op beide sferen in.

Tal van maatregelen van de voorbije jaren bleken heel succesvol. Het aantal gebruikers van bijvoorbeeld kinderopvang, dienstencheques en verlofregelingen nam sterk toe. Vaak wordt erkend dat dankzij deze maatregelen gezinnen erin slagen om arbeid en gezin met elkaar te verzoenen. Toch is

het opvallend dat de beoogde effecten niet volledig tot hun recht komen. Hoewel wordt gefocust op die gezinnen die het wat moeilijker hebben, wordt vastgesteld dat degenen met de hoogste nood deels uit de boot vallen. Zo werd geconstateerd dat eenoudergezinnen nagenoeg uitgesloten worden bij bepaalde strategieën om de combinatie arbeid en gezin te faciliteren. Doordat zij een aantal achterstellingen cumuleren, is hun positie zeer precair. Maar ook andere kwetsbare groepen zoals laaggeschoolden verdienen meer aandacht. Hier kan en moet een beleid dus verder werk van maken.

Lieve Vanderleyden

Marc Callens

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Bibliografie

- Crompton, R., & Lyonette, C. (2007). Reply to Hakim. *British Journal of Sociology*, 58 (1), 133-134.
- Elchardus, M. (2012). Politiek van de levensloop. *Socialisme & Democratie*, 69(1/2), 64-75.
- Ghysels, J., & Van Lancker, W. (2009). *Het Mattheüseffect onder de loep: over het ongelijke gebruik van kinderopvang in Vlaanderen*. CSB Berichten, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Hakim, C. (2000). *Work-lifestyle choices in the 21st century: preference theory*. Oxford: University Press.